

Yrd. Doç. Dr. Recep Karabulut

Arş. Gör. Ahmet Uğur

EURO'ya Geçiş ve Türkiye'nin İhracatına Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Recep KARABULUT
Arş. Gör. Dr. Ahmet UĞUR
İnönü Üniversitesi, İİBF

Özet

Türkiye ekonomisini büyük ölçüde etkilemesi beklenen, yakın geçmişteki bir gelişme de Avrupa Birliğinde tek para birimi "Euro"ya geçiştir. Euro'nun tedavüle girmesiyle birlikte, Avrupa Birliği ekonomisinde ticaretin artması, döviz kuru belirsizliğinin ortadan kalkması, fiyatların şeffaflaşması ve böylece gelirin artması beklenilmektedir. Euro ekonomisindeki beklenen bu olumlu gelişmeler, Türkiye'nin ihracatını da artıracaktır, çünkü Türkiye'nin ihracatının büyük bir kısmı AB'ne yapılmaktadır. Bu çalışmada, Euro'ya geçişin Türkiye'nin ihracatını nasıl etkilediği incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Euro, AB, ihracat, döviz kuru

Abstract (Transition To Euro And Its Effect On Turkish Export)

One of the recent developments, which is anticipated to affect the Turkish economy geratly, is the conversion to single currency "Euro" in the European Union. With the circulation of Euro, increase in trade, elimination of Exchange rate risk, transparency of prices and thus increase in income are expected in the EU economy. These improvements in the EU economy will also increase the Turkish export because most of the Turkish exports have been made to the EU. In this study, how the transition to Euro has affected the Turkish export is examined.

Key Words: Euro, EU, foreign trade, exchange rate.

1. Giriş

Yakın geçmişte Türkiye için önemli olan ekonomik gelişmelerden biri de Avrupa Birliğinde tek para birimi Euro'ya geçiştir. 1999 yılında kaydi olarak yürürlüğe giren, 2002 yılında da piyasada tedavüle çıkan Euro, AB ekonomik pazarının gelişmesinde ve bütünleşmesinde çok önemli bir adımdır. AB tek para birimi Euro'ya geçişle, Maastricht Antlaşmasının son adımını da gerçekleştirip AB'nin kendi içinde bütünleşmesini sağlamıştır.

Euro'ya geçişle AB ülkelerinde meydana gelmesi beklenen bu gelişmelerin, doğal olarak Türkiye ekonomisine de etkileri ola-

caktır. AB ile Gümrük Birliği antlaşması imzalamış ve dış ticaretinin önemli bir kısmını AB ülkeleri ile gerçekleştiren Türkiye, Euro'ya geçişten en başta etkilenecek üçüncü ülkelerden biridir. AB'de Euro'dan beklenen başlıca amaçlardan biri olan ticaretin ve GSYİH'nın artması Türkiye'nin ihracatına olumlu etkide bulunması beklenirken, birlik içerisinde artan rekabetin Türkiye'nin ihracatını azaltması da muhtemeldir.

2. Euro'ya Geçiş Süreci

Maastrich Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin kurulması ve tek para (Euro) siste-

mine geçilmesi, Avrupa'nın ekonomik ve politik tarihi ile yakından ilgilenmeyenler tarafından bir anlaşmanın imzalanması ile ortaya çıkmış bir olay gibi değerlendirilebilir. Halbuki, Avrupa'da bir para birliği kurma ideali ve bu amaçla yapılan girişimler çok eskilere dayanmaktadır. Avrupa'da para birliğinin tarihini Julius CAESAR'a kadar geri götürmek mümkündür (Savaş, 1999:1). Bununla birlikte, Avrupa'yı para birliğine götüren gelişmeler 1958 yılında Roma Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla (AET) başlamıştır.

Roma Antlaşmasının amacı Batı Avrupa ülkeleri arasında ortak bir Pazar oluştur-maktı. Bu amaç 1 Temmuz 1968 tarihinde yürürlüğe girmiş olan gümrük birliğiyle sonuçlanmıştır. Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB)'e giden yol ise, 1969 yılında Hague'de toplanan zirvede başlamaktadır. Bu zirvede altı ülkenin temsilcisi EPB konu-sunda anlaşmaya varmıştır (Wellink, 1997:2). Aralık 1969'daki Lahey Zirvesinde ise, üye devlet liderleri, Ekonomik ve Parasal Birliği Avrupa entegrasyonunun resmi hedefi haline getirmeyi kararlaştırmış ve bu doğrultuda o dönemin Luksemburg Başbakanı Pierre Werner başkanlığındaki komiteye, EPB hedefinin 1980 yılına kadar nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin bir Rapor hazırlama görevi vermiştir (<http://www.btso.org.tr>).

2.1. Werner Raporu

Komite çalışmalarını Ekim 1970'de tamamlamış ve genel ilkeleri aşağıda belirtilen Werner Raporunu yayımlamıştır:

- Topluluk içinde tek bir para birimi oluşturmak veya milli paralar arasındaki dalgalanmaya engel olacak şekilde bir döviz kuru birliği sağlamak ve tam konvertibiliteye geçmek,

- Topluluk içinde sermaye hareketlerine konan kısıtlamaları tamamen ortadan kaldırmak,

- Topluluk içi ve uluslararası para politikasını yürütecek bir merkez bankası kurmak ve ortak bir rezerv fonu yaratmak,

- Avrupa Paramentosuna karşı sorumlu olacak ve uygulanacak ekonomi politikalarını belirleyecek yeni bir organ oluşturmak (Akgönül, 2002:75).

Rapor, EPB'in üç aşamalı bir plan dahilinde on yıl içinde gerçekleştirilmesini tasarlamışsa da parasal entegrasyon çalışmaları 1970'li yıllarda pek başarılı olmamıştır. Ancak, 13 Mart 1979 tarihinde Almanya ve Fransa Avrupa Para Sistemini (APS) yürürlüğe koymayı başarmışlardır. Sabit fakat ayarlanabilir döviz kuru mekanizmasına sahip olan APS'ye İngiltere hariç AB'ye üye tüm Avrupa ülkeleri katılmıştır. Özellikle Almanya ve Fransa'nın zorlamaları ile kurulan APS'nin parasal istikrarı sağlamasındaki başarıları topluluğun parçalanmasına yol açabilecek bir gidişi tersine çevirmiş ve entegrasyon sürecini hızlandırmıştır (Oktar ve Yavuz, 2000:3). APS'nin gereği gibi işlenmesini temin etmek amacıyla çeşitli müdahale mekanizmaları benimsenmiş ve açık veren ülkelere kredi sağlamak üzere bir Avrupa Parasal İşbirliği Fonu oluşturulmuştur. Bu fon 1973 yılında kurulmuş ve 1994 yılından itibaren yerini Avrupa Para Enstitüsü'ne bırakmıştır. Buna ek olarak yeni kur sisteminin temeli olan ve üye ülkelerin para birimlerinin ağırlıklı ortalamasından oluşan ECU (European Currency Unit) ortaya çıkarılmıştır (Ata ve Silahşör, 1999:5).

2.2. Delors Raporu

28-29 Haziran 1988'de yapılan Hannover Zirvesinde topluluk üyeleri, tekrar aşamalı olarak ekonomik ve parasal birliğe geçiş kararı almış ve bu amaç doğrultusunda bir çalışma komitesine görev vermiştir. Komite yaklaşık 9 ay süren çalışmalarını tamamlayarak "Avrupa Topluluğu'nda Ekonomik ve Parasal Birlik Kurma Konusunda Rapor" olarak bilinen Delors Raporunu yayımlamıştır. Bu rapor Werner Raporu'ndan sonra Avrupa'da ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesine yönelik ikinci önemli teşebbüstür (Karluk ve Tonus, 1998:266).

Delors Raporu ekonomik ve parasal birliğin üç aşamada gerçekleştirilmesini

önermiştir. Birinci aşamada, ekonomik yakınlaşmayı geliştirmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede önerilen tedbirler ise tek pazarın tamamlanması, bölgesel farklılıkların en aza indirilmesi ve ekonomik politika koordinasyonunun yalnızca Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi'nin (ECOFIN) sorumluluğunda olması şeklinde sıralanabilir. Parasal alanda ise mali entegrasyon önündeki engellerin kaldırılması, işbirliği ve politika uyumuna daha fazla önem verilmesi ve ulusal merkez bankalarının özerkliklerinin daha da artırılması önerilmiştir. İkinci aşamada, mevcut parasal kurumların yerine Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin kurulması tasarlanmıştır. Karar alma yetkisinin topluluk kurumlarına geçirilmesi, bu aşamanın en zor noktasını teşkil etmiştir. Üçüncü aşamada, döviz kurlarının sabitleştirilmesi ve ekonomik-parasal alanda yetkilerin tamamen topluluk kurumlarına devri öngörülmüş, ayrıca üye ülkelerin paralarının topluluk parası ile değiştirilmesi hedeflenmiştir (Akgönül, 2002:80).

Delors Raporu 26-27 Haziran 1989 Madrid Zirvesinde görüşülerek onaylanmış ve EPB için ilk aşamanın 1 Temmuz 1990 tarihinde başlaması kararlaştırılmıştır. 1990 yılında yapılan Roma Zirvesinde de ikinci aşamanın 1 Ocak 1994'de ve üçüncü aşamanın da üyeler arasında yeterli derecede bir yakınlaşma düzeyine ulaşıldığında başlaması kararı alınmış, ancak sözkonusu yeterli derecede yakınlaşmanın ne olduğu konusu belirsiz kalmıştır.

2.3. Maastricht Antlaşması

Resmi adı Avrupa Birliği Antlaşması olan ve 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanıp 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, Avrupa Topluluğu adını Avrupa Birliğine dönüştürmüştür. Antlaşma kademeli olarak gerçekleştirilmesi planlanan üç önemli yenilik içermektedir;

- Ekonomik ve parasal birlik
- Avrupa vatandaşlığı
- Ortak güvenlik ve dış politika (Karluk, 2005:88).

İçerdiği bu yenilikler açısından bakıldığında Maastricht Antlaşması, ekonomik ve parasal bütünleşmeyi makro açıdan tamamlayan bir antlaşma olmuştur. Çünkü Maastricht Antlaşması ile AB ekonomik yapılaşmanın yanında kendine özgü siyasal bir örgüt halini de almıştır (Bakan, 2005:1127). Maastricht Antlaşması'nda üye ülkelerin EPB'ye katılımı için; merkez bankalarının aşamalı olarak bağımsız hale getirilmesi için yasal değişikliklerin yapılması ve "makroekonomik yaklaşım kriterleri" olmak üzere iki önkoşul belirlenmiştir. Temel amacı üye devletlerin ekonomik gelişmeleri ve istikrar politikaları arasında bir "yakınlaşma" sağlayarak EPB'ye sağlam bir zemin oluşturmak olan "makroekonomik yaklaşım kriterleri" ise, aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Her üyenin yıllık ortalama enflasyon oranı, fiyat artışı en düşük üç üye devletin yıllık enflasyon oranı ortalamasını en fazla 1,5 puan geçebilecektir;

- Üye devletlerin planlanan ya da fiili kamu açıklarının gayri safi yurt içi hasıllarına oranının %3'ü aşmaması gerekmektedir;

- Üye devletlerin planlanan ya da fiili kamu borç stoklarının, gayri safi yurtiçi hasıllarına oranının % 60'ı geçmemesi zorunludur;

- Her üye devlet, fiyat istikrarı bakımından en iyi sonucu sağlayan üç üye devletin ortalama nominal uzun vadeli faiz oranını en fazla iki puan aşabilecektir;

- Üye devletlerin ulusal paraları, Avrupa döviz kuru mekanizmasının izin verdiği "normal" dalgalanma marjı içinde kalmalıdır (Arısan, 2000:5).

Maastricht Zirvesinde alınan kararlar uyarınca EPB'ye üç aşamada geçilecektir. 1 Temmuz 1990 tarihinde başlayan ve 31 Aralık 1993 tarihinde sona eren birinci aşamada, sermaye hareketleri serbestleştirilmiş ve tek paraya geçiş uyum programları hazırlanmıştır. 1 Ocak 1994' de başlayan ikinci aşamada, parasal birliğin tamamlanmasından sonra Avrupa Merkez Bankasına (AMB) dönüşecek ve Birliğin para politikasını yönetecek olan Avrupa

Para Enstitüsü (APE) oluşturulmuştur. Euro'ya fiili geçiş aşaması olan üçüncü aşamanın ise en erken 1 Ocak 1997'de, en geç 1 Ocak 1999'da başlaması kararlaştırılmıştır. Nitekim, üçüncü aşama 1 Ocak 1999'da başlamıştır (Karluk, 2005:92). Tek para birimi adının "Euro" olması kararlaştırılan Aralık 1995 Madrid Zirvesinde tek paraya geçişin de üç aşamada gerçekleştirilmesi benimsenmiştir. Parasal birliğe geçiş şartlarını yerine getiren üyelerin belirlenmesine yönelik birinci aşamanın 1998 yılı içinde, ikinci aşamanın 1 Ocak 1999'da ve üçüncü aşamanın ise 1 Ocak 2002'de başlamasına karar verilmiştir (Karluk, 2005:560).

Mayıs 1998'de yapılan Brüksel Zirvesinde, 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla Euro'ya geçiş kararı alınmış ve bu geçiş için onbir ülkenin gerekli kriterleri sağladığına karar verilmiştir. Bu ülkeler; Belçika, Almanya, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya'dır. Danimarka, İsveç ve İngiltere parasal birliğe katılmamış, Yunanistan ise katılım şartlarını karşılayamamıştır. İyileşen ekonomik durumu sayesinde Yunanistan 1 Ocak 2001'deki Fera Avrupa Konseyi Zirvesinde katılımcı ülke olmaya hak kazanmış ve Euro alanı ülke sayısı 12 olmuştur (Bayburtlu, 2001:3).

Brüksel Zirvesinde üçüncü aşamaya katılacak olan ülkelerin belirlenmesinin yanı sıra AMB'nin 1 Haziran 1998 tarihi itibarıyla kurulması da kararlaştırılmıştır. AMB'nin selefi Avrupa Para Enstitüsü ise Antlaşmada öngörüldüğü üzere görevlerini AMB'ye devrederek 1 Ocak 1999 tarihinde tasfiye edilmiştir. Bu tarihte ayrıca EPB'ye katılan üye ülkelerin para birimleri birbirine karşı geri dönülmeyecek şekilde sabitleştirilmiş ve Euro gerçek bir para birimi olmuştur (Yıldırım, 2001:86). 1 Ocak 1999 ile 1 Ocak 2002 tarihleri arasında kaydı olarak yürürlükte olan Euro, 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren dolaşıma çıkartılmıştır. 1 Temmuz 2002 tarihinde ise ulusal paralar tamamen tedavülden kalkmış ve Euro, para birliğine katılan ülkelerde geçerli tek yasal para statüsüne gelmiştir.

3. Euro'ya Geçişin AB Ekonomisine Etkileri

AB'de parasal birliğe geçişin, çoğunlukla, ulusal bir istikrar aracı olarak parasal politika aracının kaybı olarak belirlenen maliyetiyle, parasal birliğin sağlayacağı ticaret ve yatırımlardaki bir artışla belirlenen faydaları olması öngörülmüştür. Kısacası, fayda veya avantajlarının mikro boyutta, maliyet veya dezavantajlarının ise makro boyutta olacağı tahmin edilmiştir (Baldwin vd., 2005:7). Tek para birimi Euro'ya geçişle birlikte AB ekonomisinde meydana gelmesi beklenen makro ve mikro etkilere, çalışmamızın konusu ilgilendirdiği kadarıyla değinilecek, çalışmanın boyutlarını aşacak şekilde detaylı incelemeler yapılmayacaktır.

3.1. Döviz Kurlarına Etkisi

Avrupa Komisyonu, yaptığı bir çalışmada AB içinde değişik para birimlerinin bulunması sonucu ortaya çıkan işlem maliyetlerinin 1980'lerde GSYİH'nın yaklaşık olarak % 0.5'ine ulaştığını hesaplamıştır. Komisyonun 1986 – 1995 yıllarını kapsayan başka bir çalışmasında ise işlem maliyetlerinin GSYİH'nın yaklaşık olarak % 1'i olduğu tespit edilmiştir (Bekx, 1998:5). Tek para birimi Euro'ya geçişle birlikte, değişik para birimleri sonucu ortaya çıkan işlem maliyetleri ortadan kalkacağından birlik içinde ticaretin artması beklenmektedir.

Euro'ya geçiş döviz kuru riskini de ortadan kaldıracığından, ticaret ve uzun dönemli yatırımlar açısından daha güvenli ortam oluşacak, dolayısıyla iş adamları ve tüketiciler için risk maliyetleri ortadan kalkacaktır. Tek para ile birliğe üye ülkeler arasında döviz kuru dalgalanmaları olmayacağından, devalüasyon olma ihtimali de azalacak ve dolayısıyla da büyüme ve rekabet desteklenecektir (Özbay, 1997:40).

Bununla birlikte, tek paraya geçişle kurlarda sağlanacak istikrarla ilgili olumlu görüşlerin çok sağlam olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu konuda üç nokta çok önemlidir. Birincisi, Ekonomik ve Parasal Birliğin döviz kuru belirsizliğini azaltıp azaltmayacağı daha çok katılacak ülkenin

ne durumda olduğuna bağlıdır. Örneğin, Amerikan Dolarına bağlılığı Alman Markına bağımlılığından az olmayan İsveç için döviz kuru belirsizliğinin tamamen ortadan kalkacağı söylenemez. Ayrıca, EPB'ye katılmayan İngiltere ve Danimarka'da EPB ülkelerinin döviz kuru riskini artırmaktadır. İkincisi, döviz kuru dalgalanmalarına maruz kalma ihtimali şirketler ve endüstriler arasında değişmektedir. EPB bazıları için faydalı, bazıları için zararlı olabilir. Şirketlerin döviz kuru dalgalanmalarına karşın toplam ekonomik durumuna ilişkin net bir bilgi olmadığından, toplam etkinin değerlendirilmesi de imkansızdır. Üçüncüsü, Avrupa Parasal Birliği geçmişteki parasal politika değişiklikleriyle açıklanması zor olan, büyük bir yapısal değişimdir. Döviz kuru değişkenliğinin baskı altına alınmasıyla, artan ticaret ve sermaye dolaşımı açısından belirlenecek faydaları ölçmek çok zordur. Çünkü şirketler büyük çoğunlukla gelişmiş hedging yöntemleriyle kendilerini döviz kuru riskine karşı sigortalamaktadırlar (Friberg ve Vredin, 1996: 21).

3.2. Faizler ve Fiyatlar Üzerindeki Etkisi

EPB'ye geçişle birlikte beklenen gelişmelerin biri de, üye ülkeler arasındaki faiz oranlarında eşitlenmenin meydana gelmesidir. Bununla birlikte, faiz oranlarında eşitlenme sadece kısa vadeli faiz oranlarında beklenilmektedir. Çünkü uzun vadeli faiz oranlarının belirlenmesinde iki önemli faktör rol oynamaktadır. Bunlardan birincisi, gelecekte faiz oranlarında olması beklenen gelişmelerdir. Yatırımcılar değeri zayıflaması beklenen bir paraya yatırım yapmak için daha yüksek faiz oranı talep edeceklerdir. İkincisi, ödünç alanların kredi değerliğindeki farklılıklardır. Daha büyük temerrüt riski taşıyan bir ödünç alıcı daha yüksek faiz oranı vermek zorunda kalacaktır (Oktar ve Yavuz, 2000:140). Euro ile faizlerde sağlanacak düşüş ise yatırımları artıracak ve işsizliği düşürecektir.

Tablo 1'den de görüleceği gibi parasal birliğe geçişten sonra AB ülkelerinde kısa

ve uzun vadeli faiz oranlarında bir düşme meydana gelmiştir. Ayrıca, ülkeler arasındaki faiz farkları da azalmış ve faiz oranları hemen hemen birbirine yaklaşmıştır.

Euro'ya geçişin sonuçlarına ilişkin diğer bir beklenti, ülke paralarının kaldırılması ve tüm üye ülkelerde aynı paraların kullanılmasının malların fiyatlarını şeffaflaştırarak, iç piyasanın daha iyi çalışmasına yol açmasıdır. Çünkü tam bir parasal birlikte fiyatlar aynı para biriminden ifade edilmektedir. Fiyatların bu şekilde şeffaflaşması rekabeti de artıracaktır, çünkü Euro alanında şirketlerin satış yapması daha kolaylaşacaktır. Aynı şekilde müşterilerde daha rahat alışveriş yapacaklardır. Bununla birlikte, ülkelerin birbirinden farklı vergi sistemlerinden dolayı EPB içinde önemli fiyat farklılıkları olmaya devam edecektir (Eijffinger ve Haan, 2000:17).

EPB'ye geçişle birlikte uygulanacak parasal politika da fiyatları etkileyebilir. Diğer bir ifadeyle, yeni kurumları ve amaçlarıyla yeni bir merkez bankasının kurulmasıyla ve özellikle yüksek düzeyde fiyat istikrarıyla tanımlanan parasal bir politika rejimine geçiş, enflasyondaki direnci azaltacaktır (Angeloni vd., 2004:5).

EPB'ye geçişle birlikte üye ülkelerin mali politikalarında yapılacak değişiklikler sonucu, aşırı bütçe açıklarının kalıcı olarak önlenmesi ve iş gücü piyasasında gerçekleştirilecek reformlarla bu piyasaların esnek bir yapıya kavuşturulması ve sonuçta yüksek ücretlerin yol açacağı enflasyonist baskıların ortadan kalkması beklenmektedir. Kısacası Euro alanı içinde yer alan ülkelerde beklenen ekonomik gelişmenin büyük ölçüde enflasyonsuz bir ekonomik büyüme olduğu söylenebilir (Arısan, 2000:12)

3.3. Ticaret Üzerine Etkileri

Tek para birimi Euro'ya geçişle birlikte beklenen gelişmelerden önemli biride parasal birlik içinde ve dışında ticaretin artmasıdır. Bekx'in (1998) EPB'ye geçişin AB'de ticareti nasıl etkilediğini ölçen ampirik çalışmasındaki ülke ve endüstri bazlı regresyon analizi, EPB'nin oluşturulmasıyla ticaretin %70 ile %112 arasında arttığını, sektörler itibariyle ise %21 ile

%108 arasında bir artışın olduğunu ortaya çıkarmıştır. Döviz kuru belirsizliğinin ortadan kaldırılmasıyla tek para birimine geçişin birlikte değerlendirildiği analizde ise ticaretin %91 ile %119 arasında arttığını, sektörler itibariyle ise bu artışın %40 ile %87 arasında olduğunu hesaplanmıştır. Euro'ya geçişin EPB üyesi ülkeler ile üçüncü ülkeler arasındaki ticareti ise yaklaşık olarak % 27 arttırdığını saptamıştır. Faruquee'nin (2004) yaptığı çalışmada ise, Şekil 1'den de görüleceği üzere, Portekiz ve Finlandiya hariç diğer EPB üyesi ülkeler arasında EPB'ye geçişle birlikte ortalama %10 bir ticaret artışı meydana geldiği bulunmuştur.

4. Euro'nun Türkiye'nin İhracatına Etkileri

Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliğini gerçekleştirmiş olması ve toplam dış ticaret hacmi içinde Euro bölgesi ülkelerle yaptığı ticaretin payının çok yüksek olduğu dikkate alındığında, Parasal Birliğin Türkiye'nin ihracatı üzerindeki etkisinin diğer üçüncü ülkelere oranla daha büyük olacağı düşünülmektedir. Euro'ya geçişle birlikte Euro alanı ekonomisinde artan rekabet, düşük borçlanma maliyeti ve artan reel getiriler sonunda büyüme meydana gelecektir. Bu büyümeyle birlikte Türkiye'nin bölgeye olan ihracatı da artacaktır. Euro alanında meydana gelecek büyüme sonucu, çalışanların gelirlerinde artış olması beklenmektedir, çünkü meydana gelecek büyüme sonucu refah seviyesi yükselecek ve bu bölgedeki çalışanlar daha fazla gelir elde edecek, böylece satın alma güçleri artacaktır. Bu da Türkiye için ihracatının artması anlamına gelmektedir (Altay, 2000:10).

Euro Alanı'na dahil ülkelerde para ve maliye politikalarına daha sıkı bir disiplin gelmesi sonucunda faiz oranları üzerindeki risk priminin düşeceği beklentileri hakimdir. Risk priminde meydana gelecek düşüşün Euro alanında yatırımlar, ve dolaşısıyla da büyüme ve refah düzeyi üzerinde pozitif bir etkide bulunması beklenmektedir. Bu durum Euro Alanı'nda ortaya çıkacak talep artışını karşılamak için Türk mallarına yeni imkanlar sunmakta ve yeni

yatırım alternatiflerini de beraberinde getirmektedir.

Avrupa Para Birliği'ne geçişle birlikte üye ülkelerin enflasyon ve faiz oranlarında ortaya çıkacak düşüşün yatırım ve tüketim harcamaları üzerinde olumlu bir etki yapması, Türk firmalarına artacak talebi karşılamak için ihracat imkanı sağlamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye ve AB üyesi ülkeleri arasındaki ihracatta meydana gelmesi beklenen olumlu etkiler Euro'nun ABD Doları, Japon Yeni ve TL gibi para birimleri karşısındaki seyrine de bağlı olacaktır. Euro'nun piyasalarda değer kazanması durumunda, EPB ülkeleri ile ticarete ihracat gelirleri artacaktır. Diğer taraftan Türkiye'nin dış ticaret işlemlerinde kullandığı Dolar ve Yen gibi diğer para birimlerinin Euro karşısında değer yitirmesinin ortaya çıkaracağı durumu da gözönüne almak gereklidir. Euro'nun bu paralara göre değer kazanması Türkiye'nin ihracat gelirlerini olumlu yönde etkileyecektir (Hazine Müsteşarlığı, 1999).

Ayrıca, tek paraya geçişle birlikte katılımcı ülkelerin ekonomilerinde reel sektörde etkinliğin artması ve bazı malların üretiminin karşılaştırmalı avantaja sahip belli ülke veya bölgelerde yoğunlaşması durumlarında EPB'nin birçok alanda büyük ölçüde kendine yetebilecek bir üretim yapısına kavuşması ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Gerek ortaya çıkabilecek rekabet artışı, gerekse de EPB'nin boyutu tam olarak belli edilememekle birlikte iç piyasaya yönelme ihtimali Türk ihracatçıları açısından önemli bir sorun yaratabilecektir (Ata ve Silahşör, 1999:130).

Türkiye'nin yıllar itibariyle ihracatına baktığımızda son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. Bu artış içinde AB'ne yapılan ihracatın önemli bir katkısı olmuştur. Tablo 2'da genel ihracat içinde AB'nin payına baktığımızda Euro'nun ilk kez ortaya çıktığı 1999 yılında büyük bir artma olduğunu görüyoruz. Bu yıldan sonra bir gerileme meydana gelmiş, fakat yine de Euro öncesi döneme göre daha yüksek olmuştur. Euro'ya geçişle birlikte beklenen ihracat artışına ters gibi gözükken bu durum aslında yanıltıcıdır. Çünkü bir kere yıllık

ihracat değişim oranlarına bakıldığında, AB'ne ihracatımız en az genel ihracat artış oranında artmıştır. Euro'nun ilk yılı olan 1999 yılında genel ihracat oranında düşüş yaşanırken AB'ne ihracatımız artmıştır. Bu da Euro'dan Türkiye'nin ihracatı için beklenen olumlu etkiyi göstermektedir.

1998-2000 yılları arasında Türkiye'nin ihracatında meydana gelen yavaşlama kısmen Türkiye'nin o yıllarda sürdürdüğü ekonomik politika ve bu politikanın sonucu meydana gelen finansal krizlere bağlanabilir. Çünkü bu dönemde bankalar, finanslama işlevlerini tam olarak yerine getiremediğinden Türk firmaları da ihracatlarını gerçekleştirememiştir. Bu yıllardan sonraki yıllarda Türkiye'nin hem AB'ye hem de diğer ülkelere ihracatı önemli ölçüde artmıştır.

Türkiye'nin AB'ne yaptığı ihracatın mal gruplarına göre dağılımına bakıldığında, Tablo 3'de görüldüğü gibi Türkiye'nin AB'ye yaptığı ihracatın kompozisyonunda değişiklikler olmuştur. Tüketim malı AB'ye yaptığımız ihracatın önemli bir kısmını oluşturmaktadır, fakat ihracatımız içinde tüketim malının oranı yıllar itibarıyla azalma göstermiş ve bunun yerini yatırım malları almıştır. Euro'dan beklenen etkilerden biri olan birlik içinde ticaretin artması, EPB üyesi ülkeler tüketim malı ihtiyaçlarını, fiyatların şeffaflaştığı kendi ortak pazarından karşılamasına yol açmıştır. Bu durum da Türkiye'nin EPB üyesi ülkelere tüketim malı ihracatımızı azaltmıştır. Yatırım malı ihracatımızın artması ise AB'nin Euro'ya geçişle beklediği diğer bir etki olan ekonominin büyümesi sonucudur sağlanan ekonomik büyümenin yatırım malları Türkiye'den karşılanmıştır. Ayrıca, büyük bir Pazar olan AB'nin cazip bir yatırım merkezi olması da Türk yatırımcıları bu ülkelere çekmiştir.

Sonuç

Avrupa Birliğinde Euro'ya geçişle birlikte beklenen gelişmelerin Türkiye'nin ihracatı üzerindeki yansımalarına baktığımızda genel olarak beklenen sonuçların elde edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de meydana gelen ekonomik

ve siyasi gelişmelerin de bu etkide rol oynadığı unutulmamalıdır. Parasal birliğe geçiş sonrasında AB ekonomilerinde beklenen olumlu gelişmelerin Türkiye'nin ihracatını artıracakı beklentisi vardı. Türkiye'nin son on yıllık ihracat verilerine baktığımızda Euro'nun yürürlüğe girmesinden sonra AB'ye ihracatımızın arttığını görmekteyiz. AB'de parasal birlik sonucu elde edilen büyümeyle artan gelir ithalatlarını, bizimde ihracatımızı arttırmıştır.

Tablo 1: EPB Öncesi ve Sonrası Reel Faiz Oranları

ÜLKE	Kısa Vadeli Faiz Oranları		Uzun Vadeli Faiz Oranları	
	1993 – 1998	1999 – 2004	1994 – 1998	1999 – 2005
Avusturya	2.5	1.2	6.18	4.58
Belçika	3.1	1.2	6.44	4.60
Fransa	3.9	1.4	6.26	4.49
Almanya	2.5	1.7	6.03	4.40
İtalya	4.9	0.8	8.77	4.66
Lüksemburg	3.1	0.9	6.21	4.47
Hollanda	2.1	0.7	6.02	4.50
Finlandiya	3.7	1.6	7.13	4.54
Yunanistan	7.4	1.0	14.12	4.99
İrlanda	4.5	-0.6	6.91	4.54
Portekiz	4.7	0.2	8.35	4.61
İspanya	4.3	0.0	8.25	4.56

Kaynak: Philip R. Lane, The Real Effects Of EMU, AEA Annual Meeting Papers, December 2005, s.22

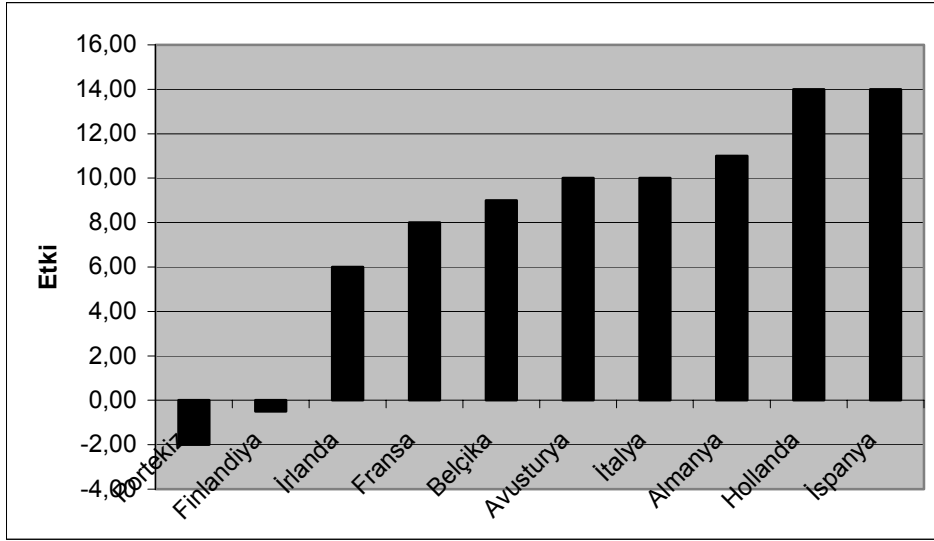
Tablo 2: Türkiye'nin AB İhracatı

Yıl	GENEL		Avrupa Birliği		
	İhracat (milyon \$)	Değişim Oranı (%)	İhracat (milyon \$)	Değişim Oranı (%)	Toplam İhracattaki Payı (%)
1993	15.348	---	7.599	---	49,5
1994	18.105	18,0	8.635	13,6	47,7
1995	21.636	19,5	11.078	28,3	51,2
1996	23.224	7,3	11.549	4,3	49,7
1997	26.261	13,1	12.248	6,1	46,6
1998	26.974	2,7	13.498	10,2	50,0
1999	26.587	-1,4	14.348	6,3	54,0
2000	27.775	4,5	14.510	1,1	52,2
2001	31.342	12,8	16.118	11,1	51,4
2002	36.059	15,1	18.459	14,5	51,2
2003	47.252	31,0	24.484	32,6	51,8
2004*	63.074	33,5	34.417	40,6	54,6

* Ocak-Haziran Dönemi Kaynak:

<http://www.dtm.gov.tr/AB/rakamlar/dicaret.htm>

Şekil 1: EPB Üyesi Ülkeler Arasındaki Ticaret Artışı (% olarak)

Kaynak : Hamid Faruqee, "Measuring The Trade Effects Of EMU", IMF Working Paper WP/04/154, August 2004, s.20.

Tablo 3: Türkiye'nin AB'ne İhracatının Mal Gruplarına Göre Dağılımı (milyon \$)

Yıl	Yatırım			Ara malı			Tüketim		
	Değer (milyon \$)	Pay (%)	Değişim Oranı (%)	Değer (milyon \$)	Pay (%)	Değişim Oranı (%)	Değer (milyon \$)	Pay (%)	Değişim Oranı (%)
1994	252	2,9	-	2.805	32,5	-	5.577	64,6	-
1995	318	2,9	26,2	3.528	31,8	25,8	7.232	65,3	29,7
1996	396	3,4	24,5	3.727	32,3	5,6	7.425	64,3	2,7
1997	423	3,5	6,8	4.105	33,5	10,1	7.721	63,0	4,0
1998	489	3,6	15,6	4.612	34,2	12,4	8.397	62,2	8,8
1999	631	4,4	29,0	4.981	34,7	8,0	8.737	60,9	4,0
2000	666	4,6	5,5	5.203	35,9	4,5	8.631	59,5	-1,2
2001	960	6,0	44,1	5.751	35,7	10,5	9.359	58,1	8,4
2002	1.274	6,9	32,7	5.834	31,6	1,4	11.330	61,4	21,1
2003	2.077	8,5	63,0	7.431	30,4	27,4	14.929	61,0	31,8
2004*	3.776	11	81,8	10.772	31,3	45,0	19.759	57,4	32,4

Ocak-Haziran Dönemi Kaynak : <http://www.dtm.gov.tr/AB/rakamlar/diticaret.htm>

Kaynakça

- AKGÖNÜL Hüseyin, **Euro ve Türkiye Ekonomisi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No:31, Nisan 2002
- ALTAY Ömer, Euro'nun Türkiye Ekonomisi ve Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri, **Euro El Kitabı**, TCMB, 2000
- ANGELONI Ignazio, AUCREMANNE luc, CICCARELCI Matteo; Price Setting And Inflation Persistence: Did EMU Matter?, Proceedings Of The Conference "Inflation Persistence In The Euro Area", 2004
- ARISAN Nilgün, Euro'nun Genel Makro-Ekonomik Etkileri, **Euro El Kitabı**, TCMB Yayınları, 2000
- ATA Defne, SİLAHŞÖR Serkan; **Parasal Birlik**, Avrupa Para Birliği ve Türkiye, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Mayıs 1999
- BAKAN Selahattin, "21. Asrın Eşiğinde Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri"; KÜÇÜK Adnan, BAKAN Selahaddin, KARADAĞ Ahmet; **21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Siyasal Hayat Cilt II**, Aktüel, 2005
- BALDWIN Richard, SKUDELNY Frauke, TAGLIONI Daria; "Trade Effects Of The Euro", European Central Bank Working Paper Series, No:446, February 2005
- BAYBURTLU Mustafa, "Avrupa Birliği Tek Parası Euro", Ekonomik Forum Dergisi, Aralık 2001
- BEKX Peter, "The Implications Of The Introduction Of The Euro For Non-Euro Countries", Euro Papers Number 26, July 1998,
- EIJFFINGER Sylvester, HAAN Jakob; **European Monetary And Fiscal Policy**, Oxford University Press, 2000
- FARUQEE Hamid, "Measuring The Trade Effects Of EMU", IMF Working Paper WP/04/154, August 2004
- FRIBERG Richard, VREDIN Anders; "Exchange Rate Uncertainty And The Microeconomic Benefits Of EMU", Stockholm School Of Economics Working Paper No:127, September 1996
- KARLUK, Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta, İstanbul, 2005
- KARLUK Rıdvan, TONUS Özgür; "Avrupa Para Birliği, Euro ve Geleceği", Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:XIV Sayı:1-2, 1998
- LANE Philip R., "The Real Effects Of EMU", AEA Annual Meeting Papers, December 2005
- OKTAR Suat, YAVUZ Suat; **Avrupa Para Birliği, Euro ve Türkiye**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2000
- ÖZBAY Pınar, "Avrupa Para Birliği ve Euro", TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği No: 9702, Eylül 1997
- SAVAŞ Vural Fuat, **Çağımızın Deneyi Euro**, Siyasal Kitabevi, İstanbul, 1999
- WELLINK A.H.E.M., "European Economic and Monetary Cooperation From an Historical Perspective", BIS Review, 42/1997
- YILDIRIM Tansu, "Euro'nun Ulusal Banknot ve Madeni Paralarla Değişimi: Karşılılaşması Olası Meseleler", Bankacılar Dergisi, Sayı: 37, 2001
- Euro İle İlgili Gelişmeler ve Türkiye'ye Yansımaları, Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ağustos 1999
- <http://www.dtm.gov.tr/AB/rakamlar/ditcaret.htm>
- <http://www.btso.org.tr/eic/databank/EURO.5.doc>